

ВАЖАН ПРИЛОГ СИНТАКСИ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА

(Милорад Радовановић: Именица у функцији кондензатора, Посебан отисак из Зборника за филологију и лингвистику, књ. XX/1, 63—144, и XX/2, 81—160, Нови Сад, 1977, 162 стр.)

Студија младог новосадског лингвисте М. Радовановића *Именица у функцији кондензатора* представља готово пионирски рад у једној области синтаксе српскохрватског језика: у области номинализације, односно кондензације (сажимања) реченичних исказа.

У овој студији аутора, у првом реду, занима теоријско проучавање појма синтаксичке кондензације, која подразумијева »испитивање језичких средстава која служе сажимању исказа, односно кондензовању реченичног значења — а при том немају одговарајућих обележја предиката« (стр. 70), као и заступљеност и фреквенција девербативних именица и одговарајућих приједлошко-падежних конструкција са девербативном именицом које имају функцију кондензатора реченичног значења у савременом српскохрватском језику.

Значи, аутор не обрађује све типове номиналних структура српскохрватског језика за које можемо рећи да су кондензатори реченичног значења¹, него издваја само употребу девербативне именице и разних приједлошко-падежних конструкција са девербативном именицом, за које аутор каже да су »кондензатори реченичног значења *par excellence*, па у исказу у којем представља реченичну предикацију показује, у ствари, највиши степен његовог потенцијалног номинализовања« (стр. 93).

Аутор за основне елементе свог методолошког опредјељења изабире досљедну синхроничну и синтаксичко-семантичку ори-

¹ Што и сам аутор наводи у напоменама на стр. 84 и 86. Тако су овдје изостали сви кондензатори реченичног значења у чијем саставу се не налази девербативна именица, као што су, нпр., кондензатори који у дубинској структури добијају копулативну предикацију: *плаво небо* [*← небо је плаво*]; кондензатори с девербативним придјевом и деадјативном именицом: *Успјех је постигнут повећаном продуктивношћу* [*← Успјех је постигнут тиме што се повећала продуктивност*]; *Мекота длакаве коже* [*← Длакава кожа је мека*]. Изостали су такође и сви типови неконгруентних супстантивних синтагми, које су имплицитни кондензатори реченичног значења. Види, нпр., о типовима локативних неконгруентних синтагми српскохрватског језика у књизи: Татјана Батистић: *Локатив у савременом српскохрватском књижевном језику*, Београд, 1972, стр. 184—208.

јентацију према грађи коју испитује. Један од највећих доприноса ове студије сербокroatистици јесте методолошко рјешење које је аутор изабрао при анализи језичког материјала. Као методом анализе аутор се користи једном врстом трансформационог теста, помоћу кога открива дубинску структуру сваког површинског исказа², чија је примјена симболизована угластом заградом и стрелицом [←]. Свака површинска структура са девербативном именицом у функцији кондензатора реченичног значења у дубинској структури као свој семантички еквивалент има реченицу. Нпр.: Ослобођен је због недостатка доказа [← Зато што су недостајали докази]; Плакао сам при расстанку [← Кад смо се растајали]; Изашао је у пратњи чувара [← При том га је пратио стражар] и сл. Треба напоменути да се овако замишљена дубинска структура битно разликује од дубинске структуре какву заступа генеративна граматика Noama Chomskog, јер Радовановић не даје »развојно стабло«, него је за њега дубинска структура семантичка база (структура од које површински исказ води генеративно поријекло) сваког површинског исказа. У овој студији извршена је до сада најдоследнија трансформациона анализа српскохрватског језичког материјала³.

На основу значења реконструисане базичне структуре, односно врсте корелата у дубинској структури језички материјал аутор класификује у сљедећа поглавља: *Темпорална значења*, стр. 99—127; *Каузална значења*, 127—144 (у Зборнику XX/1); *Интенционална значења*, 81—87; *Значење типа »основ«, »критериј«, 87—92; Значење пропратне околности*, 92—98; *Значење средства (инструмента)*, 98—102; *Концесивна значења*, 102—104; *Кондиционална значења*, 104—107; *Семантичке допуне*, 107—128; *Девербативна именица у централним синтаксичким позицијама*, 128—134; *Конструкције са значењем поређења*, 134—135; *Посебни проблеми: питање односа субјекатског и објекатског генитива уз*

² Аутор је, у неким својим ранијим радовима анализу материјала такође вршио примјеном трансформационе методе В. нпр: М. Радовановић: Општелингвистички аспект категорије »обавезни детерминатор« у синтакси, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XV/1, Нови Сад, 1972, 211—240; Значење и функција плусквамперфекта у »Роману о Лондону« Милоша Црњанског, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1975, књ. XVIII/1, Нови Сад, 165—179.

³ Пионирске кораке у том погледу учинила је у српскохрватском језику Милка Ивић радовима: Један проблем словенске синтагматике осветљен трансформационом методом, Јужнословенски филолог XXV, 137—151, Генитивне форме српскохрватских именица и одговарајућа придевска образовања суфиксом -ов (ев, -овљев, -евљев), -ин у односу »комбинаторичних варијаната«, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. X, Нови Сад, 1967, 257—263.

Трансформациона метода је примијењена и у двјема књигама које, уз ову студију, представљају њену најпотпунију примјену на материјалу српскохрватског језика. То су књиге: Kazimierz Feleszko: Składnia genetywu i wyrażení przyimkowych z genetywem w języku serbsko-chrwaickim, Wroclaw — Warszawa — Kraków, 1970, 186 стр.; и Татјана Батистић: Локатив у савременом српскохрватском књижевном језику, Београд, 1972, 212 стр.

девербативну именицу у улози кондензатора реченичног значења, 135—141 (у Зборнику XX/2).

За свако од ових значења, у чијем се оквиру врше даље семантичке поткласификације, у српскохрватском језику постоји више приједлошко-падежних конструкција са девербативном именицом у функцији кондензатора реченичног значења, тако да можемо рећи да је аутор на оригиналан начин веома добро ријешио проблем систематизације и класификације обимне језичке грађе, која је ексцерпирана из различитих функционалних стилова српскохрватског писаног стандарда, јер се проблем кондензације у овом раду посматра као проблем у оквиру читавог српскохрватског језика, а не једне регије или једног функционалног стила.

Аутору би се једино могло замјерити да довољно пажње није посветио могућностима уланчавања неколико узастопних кондензатора реченичног значења. Иако је он на такву могућност понекад указао у напоменама, из рада не сазнајемо какве све могућности постоје при квантитативном ширењу и интерпретацији једног »ланца«⁴ кондензатора реченичног значења. Такође, аутор није указао ни на сва семантичка ограничења која постоје на релацији кондензовани исказ: његов реченични еквивалент. Тако, из наведених примјера који су дати за темпорално значење може се закључити да ни једна од 18 приједлошко-падежних конструкција са овим значењем не може исказати темпорални однос какав показују темпоралне реченице уведене везницима *чим* и *пошто*. Исти је однос и на релацији кондензатор са кондиционалним значењем: погодбена реченица.

У овој студији аутор је понудио једно ново рјешење проблема разграничења субјекатског и објекатског генитива, о чему је у нашој лингвистици доста писано⁴. Радовановић даје рјешење које се базира на значењу дубинске структуре и контекста, који у овом случају игра, по мишљењу аутора, битну улогу. Ово рјешење се битно разликује од свих досадашњих (В. 135—141 — XX/2). Уз највећи дио рада, који смо до сада споменули и који заузима анализа језичког материјала, треба споменути и уводни дио, у коме аутор даје *Списак извора*, стр. 63—64; *Списак литературе*, 64—70 (из кога се види да је аутор кореспондирао са свим важнијим радовима који се дотичу проблема кондензације или су у вези са темом самог рада); *Приказ одабране литературе и основна теоријска разграничења*, 71—83 (из кога се може видјети да се овом проблему у сербокроатистици није до сада поклањала пажња и да је ово први обимнији рад посвећен овом синтаксичком проблему).

⁴ Види, нпр., о субјекатском и објекатском генитиву у студијама: Ј. Вуковић: Глаголске именице на -ње и -ће, Питања савременог књижевног језика, књ. I/1, 40—53, књ. I/2, 149—171, Сарајево, 1949. и 1950; А. Терзић: Структурно-семантичке одлике глаголских именица творбеног типа -ние, -ение, -тие у руском и -ње, -ење, -ће у српскохрватском језику, Анали Филолошког факултета, књ. IX, Београд, 1969, 27—93.

Због пионирске улоге коју аутор има у области синтаксичке кондензације, он је у свом раду морао рјешавати и многе проблеме термилошке природе. И у том погледу Радовановић је постигао много: обогатио је нашу лингвистичку терминологију и показао како треба употребљавати и објашњавати поједине термине. У овој студији можемо пратити (у напоменама) историјат готово сваког термина који је употријебљен, дјела и ауторе који га употребљавају, као и разноликост значења једног термина код разних аутора, и, на крају, значење које тај термин има у овој студији. Могли бисмо слободно рећи да овај рад представља у оквиру сербокроатистичке синтаксе у погледу терминологије и методологије највећи, до сада постигнути, домет.

Из овог приказа можда се стиче утисак да је рад заснован само на анализи конкретног језичког материјала. Међутим, мора се рећи да је то мањи допринос, иако је и он велики, особито за сербокроатистику, од онога који доноси теоријски концепт који даје аутор, јер је ова студија, у првом реду, теоријске природе.

На крају студије у поглављу *Закључна разматрања*, 141—154, која су дата и као Резиме на енглеском језику, 154—162, аутор је спретно »кондензовао« све резултате до којих је дошао на основу испитивања материјала српскохрватског књижевног језика.

Студијом М. Радовановића сербокроатистика је добила важан прилог и треба очекивати да ће од овог лингвисте ускоро добити још више, што ова студија и наговјештава.

Милош Ковачевић

Nepažnjom korektora potkrale su se vrlo grube greške u člancima prof. dr Stjepana Babića i prof. dr Dušana Jovića (God. VII, br. 4) pa se ovom prilikom izvinjavamo autorima, kao i čitaocima.

Pojedinačne greške ćemo ispraviti u narednom broju.

Redakcija